

Създаване на интерактивна образователна среда (теоретични и приложни аспекти)

*Проф.д.п.н. Добринка Лукова Тодорина – Югозападен университет
„Н. Рилски”*

Отпечатано в сб. “Интерактивните методи в съвременното образование“, Университетско издателство „Н.Рилски“—Благоевград, 2010г.

Мотивация за създаване на интерактивна образователна среда

Интерактивната образователна среда се утвърждава в образователното пространство в **съответствие с актуалните образователни тенденции** за:

- прерастване на въздействието върху личността на субект-обектна основа и взаимоотношения на субординация във взаимодействие на субект-субектна основа и взаимоотношения на интерdependенция;
- изместване центъра на тежестта от даването на знания в готов вид към тяхното самостоятелно овладяване чрез ново познание, нова дейност, ново общуване (до степен на емпатия);
- нова култура на учене чрез нова теория за субекта на основата на многоаспектни контакти със средата и включване в единство на продуктите и механизмите на мислене и дейност.

Създаването на интерактивна образователна среда допринася за:

- повишаване качеството на учебно-възпитателния процес в училище;
- прерастване на управлението на ръководния субект в съуправление на учителя и учениците и самоуправление на учениците;
- реализиране на нова парадигма за подготовката на учителите, съобразно променените им функции;
- аспект е от педагогическата иноватика, предвид необходимостта от иновирането на традиционните форми, методи и средства на обучение.

Целесъобразността на използването на интерактивните методи на обучение в училище (включително във висшето) е продиктувана от променените основни функции на учителя

(преподавателя). Основната му функция вече не е само източник на информация. Той е и **мениджър**, който като ръководен субект е длъжен да управлява чрез подходящ стил на управление и съуправление, което предполага наличието на интеракция и изграждането на редица социалнозначими качества на личността; той е и **фасилитатор**- подпомага обучаваните в сложния процес на овладяване на знания и компетентности, което изисква субект-субектни взаимоотношения на интердепенденция, общуване до степен на емпатия; той е и **медиатор**- посредничи между обучаваните и учебното съдържание, което изучават, между обучаваните и глобалния свят, който ги заобикаля, при което е готов на съпричастност и обективно оценяване.

Създаването на интерактивна образователна среда е предпоставено и от привеждането в съответствие на използваната система от методи, форми и средства на обучение с **изискванията на новата парадигма за създаване на европространство за висше образование и високо качество на педагогическия процес** чрез педагогическо взаимодействие.

Посочените аргументи показват, че важно място в професионалната подготовка на педагогическите кадри заема **прилагането на интерактивните методи на обучение**, чрез които се осигуряват условия за прерастване на въздействието върху личността на субект-обектна основа при взаимоотношения на субординация във взаимодействие на субект-субектна основа и взаимоотношения на интердепенденция, повишава се културата на общуване на равнище “обучаващ-обучаван” и “обучаван-обучаван”, изграждат се компетентности у учещите за работа в екип (нормативно изискване при подготовката на бакалаври).

Специфика на интерактивната образователна среда

Интеракционизмът е направление в съвременната социална психология и педагогика, което се базира на концепциите на американския социолог Дж. Мийд (по Кашлев, 2004: с. 36). Заслуги за разработването му имат социалните психолози Дж. Търнър, Т. Парсънс, Я. Счепански, Х. Кели, Дж. Тибот, Д. Джонсън, Р. Джонсън, А. Зендер, Д. Улф, Р. Бейлс, С. Джонев, Л. Андреева и др.

Понятието „интеракция” (interaction) означава „взаимодействие и взаимовлияние между хора в процеса на общуването им” (Десев, 1999: 200).

Интерактивността, разгледана в рамките на педагогиката (дидактиката) може да се сведе до дидактическите методи, приложими при работа в група, където взаимодействието между партньорите е изведено на преден план.

Известно е, че интерактивността може да се прояви на **различни равнища:**

- като една от страните на междуличностното общуване;
- в условията на екипната организация на учебната дейност;
- в рамките на образователни технологии, в които е налице педагогическо взаимодействие;
- базирана на компютърните информационни технологии и връзката учещ-мултимедия;
- на основата на взаимодействието на различни подсистеми в дадена система (синергия) и др.

Според С. С. Кашлев водещите **признаци и инструменти на интерактивното взаимодействие**, които се детерминират един друг и се интегрират в единен комплекс от компоненти са:

- полилог- “многогласие”, в което може да се чуе гласът на всеки участник в педагогическото взаимодействие;
- диалог- възприемане на участниците в педагогическото взаимодействие като равни партньори;
- мисловна дейност- организиране на мисловна дейност на участниците в педагогическото взаимодействие;
- творческо мислене- процес на осъзнато създаване (сътворяване) на ново съдържание от субектите на педагогическото взаимодействие;
- междусубектни отношения- участниците в педагогическото взаимодействие са субекти в педагогическия процес, т.е. негови пълноправни участници;
- свобода на избора- възможност за проявяване на собствената воля от субектите на педагогическото взаимодействие;
- ситуация на успех- целенасочено създаване на комплекс от външни условия, съдействащи за удовлетворение, радост, проявяване спектъра на положителни емоции от участниците в педагогическия процес;
- позитивност, оптимистичност на оценяването- отсъствие в педагогическото взаимодействие на отрицателни и противоположни оценки;

- рефлексия- самоанализ, самооценка на участниците в педагогическия процес (Кашлев, 2004: 37-40).

Прилагането на интерактивните методи на обучение гарантират проявяването на посочените признаци на интерактивно взаимодействие.

По-важните характеристики на интерактивната образователна среда се отнасят до:

- смяна на ролите на „обучаващия и обучавания“;
- повишена активност на учещите, в т.ч. и чрез групова/екипна работа;
- роля на водещия (когато има такъв) като улесняващ и подпомагащ учебната работа;
- интерактивни методи и техники на работа (основаващи се на взаимодействието);
- съчетаване на различни форми на контрол (самоконтрол, групов контрол, индиректен и неавторитарен контрол от страна на обучаващия);
- значителна свобода на избор на учещите по отношение на средствата, мястото, времето и ритъма на учене;
- специфична организация на времето и пространството – смяна на различни дейности в логическа последователност;
- максимално използване на пространството за онагледяване, както и за индивидуална работа, работа в двойки и в групи;
- положителен, подкрепящ и стимулиращ микроклимат (междоличностни взаимоотношения);
- перманентна обратна връзка (Гюрова и др. 2006: 41-42).

Основно място в интерактивната образователна среда заемат **интерактивните методи на обучение.**

От теорията за интерактивните методи на обучение са познати **различни разновидности**, които могат да се използват при обучението на студентите. Някои от тях са: брейн-сторминг (А. Осбърн); синектика (Дж. Гордън); инвентика (А. Кауфман, М. Фюстие, А. Древе); чек-лист (А. Осбърн) и др. – (Андреев, 1987: 216-218); интерактивни методи при работа в екип чрез управление в сътрудничество- обучение в екип (Дж. Хопкинс); обучение в сътрудничество (Ел. Аронсон); учим се заедно (Д. Джонсън и Р. Джонсън); изследователска работа в групите (Шл. Шаран) – (Полат, 2000); представените от С. С. Кашлев: методи за създаване на благоприятна атмосфера и организиране на комуникации, за обмен на

дейности, за активна мисловна дейност, за творческо мислене, за рефлексивна дейност, интегративни методи (Кашлев, 2004); описаните от В. Гюрова и В. Божилова: SWOT-анализ, пирамида, светкавица, записване на идеи (брейнрайтинг), лавина (снежна топка), завъртане (кръг), панелна дискусия, светофар, аквариум, мозъчни карти (майнд-мапинг) – (Гюрова, Божилова, 2006); и др.

Алгоритъм за създаване на интерактивна образователна среда

1. Мотивиране на субектите (обучаващ и обучавани) за изграждане на интерактивна образователна среда

Мотивирането за дадена дейност е от съществено значение. Тя е в основата на активизирането на субектите за осъществяване на дейността. Например основни **мотиви за преподавателите** да включат обучаваните в интерактивна дейност могат да бъдат:

- по-високо качество на реализираните цели, задачи и очаквани резултати по дадената дисциплина, тъй като обменът на слово, действия и взаимоотношения безспорно предизвиква синергетичен ефект и се отразява благоприятно на резултативността на дейността;
- по-големи възможности за изграждането на социалнозначими личностни качества у студентите: организационна култура, активност, самостоятелност, нова култура на учене и общуване (до степен на емпатия); критически усет; новаторски дух и творчески търсения; оценка и самооценка и др.

Обучаваните също съзнават полезността на интерактивните методи. **Мотивацията им** е свързана с:

- включването в интересна за тях дейност, с повече динамика и възможност за контакти помежду им;
- възможности за плурализъм в мисленето и действията, без конформизъм и безкритично приемане позицията на другия;
- възможности за демонстриране на творчество, на общи интелектуални и специални способности; за изява пред аудиторията от колеги студенти и преподаватели, което се отразява благоприятно на оценката за текущ контрол.

2. Предварителна целенасочена подготовка на преподавателя (учителя) и на учещите за прилагането на интерактивните методи на обучение

Естествено, най-напред се подготвя преподавателят. За целта се запознава с литературата (учебници, учебни пособия, сборници, списания и др.), в която са описани интерактивните методи, прави справка с данни в Интернет, обменя опит с колеги. Много добре са подготвени по темата, например, преподавателите, които участваха в проектите за интерактивните методи на обучение (ръководител Д. Тодорина). Единият от тях „Място на интерактивните методи на обучение в работата на университетския преподавател” – с финансиране от ЮЗУ (2006 г.), а другият е настоящият – за 3 учебни години (2007/2008,2008/2009,2009/2010) – „Предпоставки за ефективност на интерактивните методи във висшето образование” – с финансиране от МОМН. Участват колеги от няколко катедри и факултети на ЮЗУ, с включване на преподаватели от Софийския университет и от Пловдивския университет. Проведени са и две кръгли маси по темата. Засиленият обмен на информация и опит се отразява благоприятно на компетентностите на целия екип. Учениците (студентите) също трябва предварително да се запознаят с различните интерактивни методи – ръководният субект им изяснява спецификата на отделните методи или те сами се подготвят от литературата, посочена от преподавателя или чрез интернет.

Накратко, същността на някои от основните интерактивни методи на обучение, които аз самата често използвам са:

- При метода **Jigsaw** (“пила” или “машинна ножовка” – автор Е. Аронсон) децата (в случая студентите), които изучават един и същи въпрос като членове на различни групи се срещат и обменят информация като експерти по дадения въпрос. След това всеки се връща при своята група и запознава своите партньори с новото, което е узнал от другите членове на групите (Полат, 2000: 197-198).
- При “**Learning Together**” (“Учим се заедно”)- автори Д. Джонсън и Р. Джонсън) класът (студентската група) се разделя на разнородни (по равнище на обученост) групи от 3-5 човека. Всяка група получава една задача, която е подзадача на по-голям проблем (тема), над който работи целият клас. За подробности по метода виж (Полат, 2000: 198).

- При “**SWOT-анализ**” отделната личност или групата изследва характеристиките: силни страни; слаби страни; възможности и страхове (опасения) на личност или проблем. (Гюрова, Божилова, 2006: 177-178)
- При “**Аквариум**” се стига до общо решение чрез консенсус. Няколко студента формират “аквариума”и работят по възложената задача като експерти, а останалите са наблюдатели, които имат за задача да задават въпроси на експертите (Гюрова, Божилова, 2006: 190-192).
- При “**Лавина**” (“**Снежна топка**”) устно или писмено се поставя въпрос или проблем. При писмения вариант листът преминава през всички студенти, като всеки записва мнението си. Накрая се прочита информацията, събрана чрез лавината (Гюрова, Божилова, 2006: 184-185).
- При “**Панелна дискусия**” се работи в подгрупи, като всяка получава специфична задача – дискусия върху част от общия проблем. Решението на комплексния проблем е сбор от отделните решения на проблемите в подгрупите (Гюрова, Божилова, 2006: 187-188).
- При метода “**Алитерация на имената**” се установява педагогическо взаимодействие чрез използването на алитерация на собственото име на всеки участник, която отразява индивидуалността и особеностите на всеки. Започва се с преподавателя, следващият участник отначало представя предишния, назовавайки неговата алитерация на името, след това представя себе си и т.н. Подходящ е за използване в първите часове на запознанство между преподавателя и студентите (Кашлев, 2004: 179).
- При “**Прогноза на времето**” се използва технологична карта с изобразена координатна система- оста “у”- за температурата на емоционалното състояние, душевното настроение; оста “х”- за участниците в педагогическото взаимодействие. Всеки участник поред обявява своето душевно състояние, като последния признак на това състояние (температурата) педагогът фиксира с маркер на технологичната карта, накрая се съединяват всички точки за температурата в графика (Кашлев, 2004: 178).
- При **Метод на проектите** студентите разработват проект по значими теми с определена последователност на действията; с доминиране на изследователска, откривателска, творческа,

приложна дейност; с доказателственост на приетите решения и презентиране на проекта (Гюрова и др. 2006: 184-187) и (Полат, 2000).

3. Избор на интерактивни методи на обучение и съчетанията между традиционни и интерактивни методи на обучение

Детерминантите, от които зависи изборът на методите са: целите, които си поставя ръководният субект, спецификата на учебната дисциплина, типа на учебната задача, възрастовите и познавателни възможности на учещите, компетентностите на преподавателя и на учещите за прилагането на отделните методи, предпочитанията на двата субекта, наличието на съответната материална база, разположението на местата за работа и др. В зависимост от избраните методи и конкретните учебни задачи, ръководният субект подготвя необходимите условия за провеждане на интерактивното обучение.

4. Осигуряване на подходяща материална база за прилагането на интерактивните методи на обучение.

В зависимост от избрания интерактивен метод, преподавателят подготвя предварително необходимите средства и материали за изпълнението на учебните задачи.

Обикновено учебно-техническите средства и материали, които се ползват в интерактивната среда са: компютър (лаптоп); мултимедия; принтер; копирна машина; флипчарт; диктофон; камера; цифров фотоапарат; интерактивен обучаващ софтуер; консумативи, картони, флумастри и др. Значение имат и подходящите помещения, в които да има добра възможност за разположение на екипите за интерактивна дейност.

5. Провеждане на интерактивното обучение

Независимо от избрания интерактивен метод, е целесъобразно да се ползва **методиката за групово учене**, която включва следните **технологични етапи**:

1. Определят се екипите – на доброволен принцип, според предпочитанията на участниците в дейността.
2. Избира се лидер в групите (може и без лидер да се работи – според желанието на членовете и съобразно спецификата на избрания метод).
3. Обсъжда се условието на задачата, което трябва да бъде разбрано от всички.

4. Разпределят се “ролите” (ако има вътрешно диференциране на дейността).
5. Обсъждат се вариантите отговори на основата на взаимен обмен на информация, опит и компетентности. Всеки член на екипа изразява своята позиция. Групата решава кой член да запише общото решение. По желание може всеки да си го запише.
6. Провежда се самоконтрол и взаимоконтрол на решението. Кориригат се допуснатите грешки.
7. Прави се оценка и самооценка на изпълнението на задачата и на работата на членовете на екипа. Коментира се как са се справили всички, в сравнение с постиженията при други задачи. Избира се кой да отчете дейността и да мотивира общото решение. Добре е всеки член на екипите да се научи да прави отчет според изискванията. Ако е нужно, се упражнява за това в групата.
8. Всеки екип отчита изпълнението на задачата пред цялата студентска група. Изразява се мнение за представянето. Могат да се направят допълнения и корекции. Добре е преподавателят също да направи своята оценка, да поощри или порицае участниците в педагогическото взаимодействие и да обобщи представянето на всеки екип и на цялата студентска група (Тодорина, 1994, Тодорина, 2000 и Тодорина, 2005).

Всеки един от посочените структурни компоненти (етапи) на екипната дейност се реализира на основата на интеракция. Решаването на задачите става при наличието на посочените по-горе признаци на интерактивното взаимодействие.

В зависимост от избрания интерактивен метод работата в екип има **своя специфика** (на основата на посочените по-горе особености на отделните интерактивни методи).

Целесъобразно е да се стимулират студентите за активна творческа дейност в условията на съуправление, самоуправление, самооценяване и самоусъвършенстване. Това може да стане както по време на лекции, семинарни занятия, така и по време на самостоятелна работа след учебната заетост. Възможно е да се осъществи взаимовръзка между аудиторната и извънаудиторната интерактивна дейност на студентите. Например разработването на даден проект по определена тема изисква повече усилия и много често го довършват в свободното от часове време. Подходяща среда за активизиране на студентите в условията на интерактивна дейност се създава при работа в студентски проблемни (изследователски) групи.

Пример за такава дейност е разработването на студентски проект под мое ръководство на тема: ”Вариант на модел за идентификация и развитие на надарените ученици от началните класове”.

Някои дидактико-методически изисквания при организирането на интерактивното обучение

1. Да има съобразеност с дидактическата детерминанта възрастови особености на учещите

При организирането и изпълнението на учебната задача в условията на интерактивна образователна среда, ръководният субект трябва да са съобрази с **възрастовите и познавателните възможности на учениците (студентите)**.

Така например, при студентската възрастова група са налице **възможности за организиране на дейност в екип, което е в основата на интерактивните методи на обучение**. Студентите могат и сами да се организират след общия инструктаж на преподавателя за:

- прилагането на съответния метод, съобразно неговата специфика, брой и състав на членовете в групите, работа с лидер или без лидер, изискване за вътрешно диференциране на дейността или без точно обособяване на подзадачи;
- познавателните възможности на студентите позволяват сами да се ориентират по проблематиката, да потърсят опорни знаци в изучаваната литература, от Интернет;
- да осъществят обмен на идеи (комуникативна страна на общуването); взаимодействия (интерактивна страна на общуването); взаимоотношения на субект-субектна основа на интердепенденция – взаимно разбиране, съчувствие и уважение спрямо партньора в общуването, проява на емпатия (перцептивна страна на общуването);
- студентите могат да се контролират и самоконтролират, да правят оценки и самооценки при отчитането на екипната дейност (компоненти на рефлексия).

2. Да се осигури демократичен стил на управление и хуманни взаимоотношения на равнище „преподавател-студент” и „студент-студент”.

Безспорно взаимното уважение на партньорите в интерактивната дейност допринася за по-бързото и качествено реализиране на планираната дейност, в рамките на който и да е интерактивен метод. Това условие е свързано с изискването за референтност на групите. Тогава и рисковете за създаване на конфликтна ситуация са по-малко, групите работят спокойно, което се отразява благоприятно и на резултатите. Управлението от страна на преподавателя, който е ръководният субект, също има голямо значение. Гарантирането на равностойно партньорство в условията на демократичния стил на управление повишава ефективността на използваните методи. Добре е да се създадат условия управлението от ръководния субект да прерастне в съуправление и накрая в самоуправление на екипа.

3. Да се избират за решаване проблеми, които са актуални, значими и съдържат предизвикателства за обучаваните.

Разбира се, интересната и важна за педагогическата теория и практика проблематика привлича вниманието и желанието на учещите за интерактивна дейност в по-голяма степен. Мобилизиращо за тях е и отчитането на съответния брой кредитни единици за реализираната дейност, заложиени по учебен план и програма.

4. Въпросите и задачите да се поставят предварително, със задаване на определено време за решаването им и критерии за тяхното оценяване.

Важно е студентите да узнаят за предстоящата работа навреме. Може дори преди лекцията да им се постави задачата, за да слушат целенасочено и задържат вниманието си върху информацията, която ще им бъде полезна. Времето се определя предварително, за да могат да го разпределят правилно, съобразно сложността на задачата и броя на членовете в екипа. Целесъобразно е студентите да знаят предварително по какви критерии ще бъдат оценявани. Някои от тях са отразени и в учебните програми – например при разработването на проект в кои случаи получават максимален брой точки, кога по-малък и най-малък. Преподавателят може да постави и някои допълнителни условия – например оригиналност на разработката, вариативност на решението, творчески компонент и др.

5. Да се включва състезателен елемент между групите и състезание със самия себе си в условията на интеракция.

Ако се включи състезателен елемент между отделните екипи, предизвикателството за успешна дейност става още по-голямо. Изявите на студентите в отделните екипи става достойние за цялата студентска група чрез мотивираното отчитане на дейността. Добре е да се сравнят резултатите както между отделните групи, така и на всеки от членове в екипа с тяхната предишна дейност, за да се види дали има положителна или отрицателна промяна. Естествено, предварително трябва да се обявят критериите за оценка. Обикновено те са: пълнота на отговора, точност, бързина, оригиналност, култура на писане и др.

Измерване ефективността на интерактивната образователна среда

Проблемът за ефективността на интерактивните методи заслужава специално внимание, тъй като е особено важно да се постигне оптималното при изграждането на компетентности у студентите педагози за работа с надарените деца.

Ефективността на интерактивните методи на обучение се изразява в следното:

- ограничава се пасивността на участниците в учебно-възпитателния процес;
- създават се условия за превръщането им в активен субект;
- увеличават се шансовете им за свободно личностно развитие;
- повишава се културата на общуване;
- изграждат се важни социалнозначими личностни качества и др.

Много често ефективността на интерактивните методи на обучение не може да бъде оползотворена, поради различни **причини**:

1. Непознаване спецификата на отделните интерактивни методи на обучение и невъзможност да се прилагат по предназначение.

2. Затруднения на преподавателите при организирането на учещите за включване в интерактивна среда.

3. Липса на подходяща материална база за използването на интерактивни методи и др.

Ето защо е целесъобразно да бъде поставен за разглеждане проблемът **предпоставки за ефективност на интерактивните методи на обучение**. Важно е те да се познават от преподавателите, да се работи за тяхното осигуряване и усъвършенстване. Този въпрос стоеше

на вниманието на членовете на екипа по проекта към МОМН: „Предпоставки за ефективност на интерактивните методи във висшето образование”. По него се дискутираше и по време на втората кръгла маса по проекта, посветена на този проблем.

Предпоставките за ефективност на интерактивните методи на обучение най-общо могат да бъдат класифицирани според науката, към която принадлежат на: психологически; педагогически; социални; методически; управленски и др.(виж подробното им разглеждане в Тодорина, 2008: 656-662).

Въпросът за **измерване ефективността на интерактивните методи на обучение** е също много важен. Добре е всеки преподавател, който ръководи интерактивната дейност на своите студенти да разбере доколко се е оказало полезно тяхното използване, в каква насока и степен. Целесъобразно е като основни **критерии и съответни показатели** (в по-общ план) да бъдат обособени:

1.Повишаване качеството на обучението (равнище на познанията; равнище на продуктивната дейност; равнище на рефлексията на студентите);

2. Усъвършенстване на общуването на равнище “преподавател-студент”, “студент-студент” и “учащ се – хипермедия” (честота на обмена на информация, идеи, опит – комуникативна страна на общуването; честота на взаимодействията и взаимоконтрола – интерактивна страна на общуването; честота на взаимоотношенията на S-S основа, прояви на емпативно общуване – перцептивна страна);

3. Изграждане на социалнозначими личностни качества (хуманистични прояви- грижовност, внимание, сътрудничество, уважение и разбиране на партньора; прояви на оценъчно отношение- собствена позиция, критичност и самокритичност; прояви на организационни и управленски умения- умения за планиране, организационна култура, активност и самостоятелност, отзивчивост, лична и групова отговорност).

Доброто познаване на предпоставките за ефективност на интерактивните методи на обучение във висшето училище, създаването на условия за тяхното проявление и търсенето на възможности за непрекъснатото им обновяване и обогатяване в съзвучие с актуалните тенденции и изискванията на европространството за висше образование, ще допринесе за

повишаване качеството на висшето образование и личностното развитие на студентите.

Варианти на използване на интерактивни методи на обучение по различни учебни дисциплини във висшето училище

По всяка от педагогическите дисциплини, включени в учебните планове на педагогическите специалности могат да се **приложат интерактивни методи на обучение**. Тяхното използване е предпоставено на **равнище учебна програма по отделните учебни дисциплини** – задължително нормативно изискване е (съобразно параметрите за поддържане качеството на обучението в ЮЗУ “Н. Рилски”) в нашите учебни програми по всяка една дисциплина да бъдат посочени използваните съчетания от традиционни и нетрадиционни методи на обучение.

На равнище учебници и учебни помагала по различните учебни дисциплини се предвиждат разнообразни проблемни въпроси и задачи, казуси и тестове, изследователска дейност **на основата на педагогическото взаимодействие**.

Ще предложи **някои задачи, включени в учебници**, които студентите могат да изпълняват както по време на аудиторната (лекции, семинари, практическа работа), така и при извънаудиторната самостоятелна работа.

Така например, по **дисциплината Дидактика или Педагогика – II част** за някои от специалностите – в Учебник по педагогика за дистанционно обучение, III част- Дидактика от Д. Тодорина, Л. Тодорова, В. Гюрова и Ан. Антонова, Благоевград, 2003 към всяка от темите има включени въпроси, задачи, тестове и казуси. Ето някои задачи, подходящи за използване на интерактивни методи на обучение:

1. **Анализирайте демократичните тенденции, които оказват влияние върху обекта на науката дидактика (Тодорина, 2003: 20) – чрез метода SWOT- анализ.**
2. **Направете дидактически анализ на избран от вас учебник (учебен предмет и клас по избор). Спазени ли са основните изисквания за неговото изработване? Какви постижения и слабости откривате?**

Вие какви подобрения предлагате? (Тодорина, 2003: 63) – **метод “Аквариум”**.

3. Направете съпоставка между педоцентристкия, предметоцентристкия и системния подход за конструиране на учебното съдържание. Кои техни особености съответстват на съвременната парадигма за съдържание на обучението? (Тодорина, 2003: 63) – **метод “Панелна дискусия”**.

По дисциплината **Педагогическо общуване** – в учебника *Култура на педагогическото общуване* от Д. Тодорина, Благоевград, 2005 са включени редица тренинги с цел овладяването на техники за общуване и повишаване културата на педагогическото общуване на ученици и студенти. Към глава 3 има отделен параграф (Тодорина, 2005: 177), посветен на интерактивните методи и техники за усъвършенстване на педагогическото общуване. Към всяка от главите има въпроси и задачи, които също са подходящи за педагогическо взаимодействие на равнище “студент-студент”. Ето някои от тях:

1. Направете сравнителен анализ на подходите и съответните им определения за общуването като социален феномен. Кои от тях най-пълно илюстрират същността му? (Тодорина, 2005: 112)- чрез **метода SWOT- анализ**.
2. Какви са съдържателните вариации на общуването между учителя и учениците? (Тодорина, 2005: 113) - чрез **метода “Брейнсторминг**.
3. Разработете проект за повишаване културата на общуване на учениците от... клас. За целта определете детерминантите, които трябва да имате предвид, технологичните модели и етапи, методите, формите и средствата, с които ще си послужите (Тодорина, 2005: 115)- чрез **метод на проектите**.

По дисциплината **Мениджмънт на класа** (за магистърската програма по образователен мениджмънт) в едноименния учебник от Д. Тодорина, Благоевград, 2005, по всяка от темите са разработени въпроси и задачи за самостоятелна работа на студентите. Голяма част от тях са подходящи за установяване на интеракция. Например:

1. Чрез работа в екип определете варианти на дейности в клуб по интереси, който може да се предложи на децата. Ползвайте насоките и дадените предложения в книгата *Накъде след уроците* от Л. Тодорова, Д. Тодорина и П. Жирякова, Пловдив, 1995. (Тодорина, 2005: 93) – чрез **метода “Брейнсторминг”**.
2. Като използвате системообразуващите образователни процедури (по А. В. Хуторской), разработете вариант на индивидуална

програма за образование на ученик. Работете в диада с две роли – на учител и ученик, за когото ще е индивидуалната програма (Тодорина, 2005: 158) – чрез **метода на проектите**.

3. Анализирайте различните стратегии за решаване на конфликти в училище. Коя от тях предполага сътрудничество, откритост, толерантност и емпатия? (Тодорина, 2005: 288) – чрез **метода SWOT- анализ**.

По дисциплината **Идентификация и развитие на надарените деца** – в учебника Стратегия за развитие на надарените ученици от Д. Тодорина, Благоевград, 2001 има отделен параграф за подготовката на бъдещите учители за целенасочена дейност с надарените деца. Там са предложени редица задачи, които могат да се решат в условията на екипна организация на учебната дейност чрез използването на различни интерактивни методи на обучение. Например:

1. По даден показател за измерване надареността на учениците, разработете съответни равнища (най-малко три на брой), които да съответстват на различни степени на проявеност на изследваната характеристика (Тодорина, 2001: 131) – чрез **метода “Аквариум”**.
2. Очертайте оптимална стратегия за работа с изявените и надарените ученици. Какви етапи ще включите и защо? Какви съчетания от форми на работа предвиждате? (Тодорина, 2001: 131) – чрез **метод на проектите**.
3. Какво може да се постигне в “стаите на възможностите”? (Тодорина, 2001: 134) – чрез **метода “Лавина” (“Снежна топка”)** и др.

В монографичния труд на Д. Тодорина Технологичен модел за подготовка на бъдещите учители за работа с надарени деца (Изграждане и измерване на компетентности), Благоевград, 2009, с.172-215, е предложена **цялостна тренингова система** за практическа подготовка на бъдещите учители за определяне на особеностите, идентифициране и развитие на надарени деца.

В рамките на груповите тренинги се предвижда използването на разнообразни **интерактивни методи на обучение**, при които е налице взаимодействие на равнище “преподавател-студент” и “студент-студент” на субект-субектна основа. Чрез интерактивните методи на обучение бъдещите учители имат възможност да овладеят компетентности за определяне на особеностите, диагностициране и развитие на деца с изявени дарби.

В цялото многообразие от задачи, **обединяващи са интерактивните елементи** във всяка от тях.

Целесъобразно е за всеки цикъл да бъдат представени **програмните параметри: цел, задачи, методи и форми, очаквани резултати и съдържанието на тренинговите упражнения.**

Предвидените **тренингови упражнения** са:

- разнообразни, с различна сложност, вариативност;
- дават възможност за включване на студентите както във въображаеми ситуации, така и в реални (от педагогическата практика);
- осигуряват дейност с частично изследователски и изцяло изследователски характер.
- в тях се предвижда използването на разнообразни интерактивни методи на обучение, различни съчетания от фронтална, групова и индивидуална форма на обучение;
- във всяко от упражненията се предлагат варианти на проблемни въпроси и задачи, делови игри, решаване на казуси и тестове;
- предвидено е създаването на инструментариуми – анкетни карти, проекти, вариативни индивидуални програми за развитие на надарените деца и др.

Ето **някои от учебните задачи**, изпълнени в условията на интерактивност при втората среща на първия цикъл:

Трудности и проблеми на надарените ученици (групов тренинг)- варианти на проблемни въпроси и задачи, казуси, тестове и др.

1. Какво от изброеното по-долу е специфична трудност за надарените деца?

- конфликт между желанието да обичат и уважават възрастните като родители и учители и възприемането на ограниченията и недостатъците им;
 - търсят вълнуващи срещи и преживявания;
 - стремят се към осмисляне на живота и преследват високи цели и идеали;
 - противопоставянето на авторитетите и опитите за манипулация;
 - ранно възприемане на социалните противоречия и несправедливости;
 - конфликт между детската емоционалност и зрялата интелигентност;

- завишени морални изисквания към себе си и околните;
- стремят се да бъдат уникални и неповторими;
- дивергентни са в своя подход към поставените задачи;
- добавете сами..... –

чрез метода **Дискусия**.

2. Често в педагогическата практика се мисли, че надарените ученици нямат никакви проблеми. Така ли е наистина? Ако не е така – какви са техните проблеми и как трябва да се решават? Избройте някои от тях и съответните решения. – подходящ е **методът „Аквариум”**

3. Съставете анкетна карта и проведете анкетиране с учители от някое училище относно мнението им по проблемите и трудностите на надарените ученици. Как оценявате тяхната компетентност? С какво можете да ги посъветвате?(Тодорина, 2009: с.202-203) – използване на **метода „Брейнсторминг”**.

Могат да бъдат представени още много примери за прилагане на интерактивни методи на обучение в аудиторната и извънаудиторната работа на студентите по различни учебни дисциплини по време на тяхната професионална подготовка във висшето училище. Безспорно, тяхната роля се оценява от преподавателите. Не случайно в рамките на Лабораторията по дидактика, психология и управление на висшето образование към ЮЗУ “Н. Рилски” бяха разработени и спечелени **два проекта за интерактивните методи на обучение (вътрешноуниверситетски и към МОМН)**. Получихме ползотворни резултати, което се отразява положително върху **качеството на подготовката на педагогическите кадри**, а оттам и на тяхната **иновационна дейност в педагогическата практика**.

В заключение могат да бъдат очертани следните **изводи**:

1. Създаването на интерактивна образователна среда във висшето училище може да се разглежда като един от аспектите на педагогическата иноватика при професионалната подготовка на педагогическите кадри.
2. Има пряка зависимост между иновирането на професионалната подготовка на бъдещите учители и качеството на педагогическата и мениджърската им дейност в педагогическата практика.
3. Прилагането на интерактивните методи на обучение във висшето училище е важна предпоставка за модернизиране подготовката на бъдещите учители в съответствие с важни образователни и

обществени тенденции, нормативните изисквания и създаването на европространство за висше образование.

4. Целесъобразно е да се оползотворяват докрай възможностите на интерактивните методи на обучение за усъвършенстване на педагогическото взаимодействие, за повишаване културата на общуване и формиране на компетентности за работа в екип. Ефективното им прилагане предполага осмисляне на тяхната специфика, равнища на проявление, признаци и инструменти за интерактивно взаимодействие.

5. Интерактивните методи на обучение се осъществяват в условията на груповата форма на обучение, което предполага овладяването на технология за екипна организация на учебната дейност с детайлно познаване на технологичните етапи.

6. За оптимален ефект от прилагането на интерактивните методи на обучение при професионалната подготовка на педагогическите кадри е необходима предварителна подготовка на преподавателите на равнище учебна програма, учебници, учебен процес, подбор на подходящи въпроси и задачи за интерактивно взаимодействие на равнище “преподавател-студент” и “студент-студент”.

7. Целесъобразно е да се установи адекватност между предвидените задачи за усъвършенстване подготовката на студентите по време на аудиторната и извънаудиторната им заетост и прилагането на интерактивни методи на обучение, съобразно тяхната специфика, предназначение и планираните цели, задачи и очаквани резултати по съответната учебна дисциплина.

8. Илюстрираните интерактивни методи и техники на обучение са подходящи за прилагане не само във висшето, а и в средното училище. За целта е необходимо съобразяване с детерминантите учебно съдържание по съответните учебни предмети, възрастови особености на учениците, подбор на подходящи за интеракция задачи.

Литература:

1. Андреев, М. Дидактика. С., 1987.
2. Балкански, П. Модернизацията на образованието и предизвикателствата пред учителската професия. В. Сб. “Общество на знанието и образование за всички”. С., 2003.
3. Гюрова, В. и др. Интерактивността в учебния процес. С., 2006.
4. Гюрова, В. и др. Приключението учебен процес. С., 2006.
5. Десев, Л. Речник по психология. С., 1999.

6. Кашлев, С. С. Интерактивные методы обучения педагогике. Минск, 2004.
7. Накъде след уроците. Л. Тодорова, Д. Тодорина, П. Жирякова. Пловдив, 1995.
8. Новые информационные технологии в системе образования. Под ред. Е. С. Полат, М., 2000.
9. Тодорина, Д. Технология на груповата учебна дейност. С., 1994.
10. Тодорина, Д. Ефективност на екипната организация на учебната дейност. Благоевград, 2000.
11. Тодорина, Д. Стратегия за развитие на надарените ученици. Благоевград, 2001.
12. Тодорина, Д., Л. Тодорова, В. Гюрова, А. Антонова. Учебник по педагогика за дистанционно обучение, част 3 – Дидактика. Благоевград, 2003.
13. Тодорина, Д. Култура на педагогическото общуване. Благоевград, 2005.
14. Тодорина, Д. Мениджмънт на класа. Благоевград, 2005.
15. Тодорина, Д. Технологичен модел за подготовка на бъдещите учители за работа с надарени деца (изграждане и измерване на компетентности). Благоевград, 2009.
16. Тодорина, Д. Ефективност на интерактивните методи на обучение във висшето училище – предпоставки и система за измерване. В годишник . на СУБ: „Наука-образование-изкуство”, том 2, Благоевград, 2008.